

Asia: VN/1347/2021

Arviomuistio oikeudenkäyntikuluista riita-asioissa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriö on pyytänyt markkinaoikeudelta lausuntoa yllä mainitusta arviomuistiosta.

Markkinaoikeus esittää kunnioittaen lausuntonaan seuraavan.

Taustaksi

Arviomuistion taustalla on pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman tavoite oikeusturvan saatavuudesta taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. Eräinä keinoina tähän pääsemiseksi on hallitusohjelmassa mainittu oikeudenkäyntien kustannusten alentaminen ja oikeudenkäyntikulujen määräytymisperusteiden selvittäminen muun muassa kuluriskin alentamiseksi.

Arviomuistiossa on pohdittu 21 erilaista keinoa edellä mainitun tavoitteen saavuttamiseksi.

Lausuntopyyntöissä lausunnonantajia on pyydetty arvioimaan muistiossa esitetyjä keinoja, niiden vaikuttavuutta ja erilaisia keskinäisriippuvuuksia. Lisäksi lausuntopyyntöissä on pyydetty lausunnonantajia erikseen esittämään käsityksensä jo kuluvan vaalikauden aikana mahdollisesti toteutettavista toimista.

Markkinaoikeus on lausunnossaan arvioinut arviomuistiossa esitettyjä keinoja erityisesti sen toimivaltaan kuuluvien riita-asioiden käsittelyn kannalta.

Yleisesti

Arviomuistiosta käy hyvin esiin yhtäältä se, kuinka laajojen riita-asioiden määrä tuomioistuimissa Suomessa on vähentynyt selvästi (ja kuinka niiden määrä Suomessa on eurooppalaisessa vertailussa suorastaan ”pohjatasoa”), sekä toisaalta se, kuinka oikeudenkäyntikulujen määrä on viimeisten parin vuosikymmenen aikana kasvanut.

Arviomuistiossa esitetyn valossa voidaan epäilemättä katsoa, että oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten kasvu on osaltaan korottanut niin yksityishenkilöiden kuin yhteisöjen kynnystä saattaa riita-asioitaan tuomioistuinten käsiteltäväksi. Samalla on sinänsä todettava, ettei oikeudenkäynnin kustannusten kasvu ole varmaan ainoa edellä mainitun kynnyksen nousemiseen vaikuttanut tekijä. Kynnykseen nousemiseen on osaltaan vaikuttanut muun ohella riita-asioiden oikeudenkäyntien kesto.

Joka tapauksessa oikeudenkäyntikulujen kasvun ja prosessikynnyksen kohoamisen johdosta jatkoselvityksiin ryhtymistä riita-asioiden oikeudenkäyntikuluja koskevan sääntelyn kehittämiseksi on pidettävä tärkeänä.

Arviomuistiossa on tuotu esiin hyvin kattavasti ja varsin erilaisiakin keinoja toimenpiteisiin ryhtymiseksi. Tähän nähden arviomuistion voi katsoa antavan hyvän pohjan jatkoselvityksiin ryhtymiselle.

Arviomuistion keinot 1–4

Keinoja 3 (oikeudenkäyntikuluarvion laatiminen) ja 4 (hinnoittelun läpinäkyvyyden lisääminen) voidaan yleisesti ottaen pitää sinänsä kannatettavina tavoitteina ja sikäli ajatella sisällytettävän mukaan jatkoselvitysten piiriin. Sitä, missä määrin nämä keinot voisivat toimia todellisina vaikutuksen omaavina toimenpiteinä, on kuitenkin arviomuistiossa esitetyn valossa hyvin vaikea arvioida. Keinoa 2 (juristien koulutusmäärien lisääminen) on sen sijaan hyvin vaikea nähdä millään tavoin vaikutuksellisenä ratkaisuna oikeudenkäyntikulujen määrään ja oikeudenkäyntikuluriskiä.

Keinon 1 (oikeudenkäyntiasiamiesten ja -avustajien kelpoisuusvaatimusten alentaminen) markkinaoikeus puolestaan arvioi suorastaan haitalliseksi toimenpiteeksi oikeudenkäyntikulujen määrän vähentämispyrkimyksen kannalta. Kuten arviomuistiossa tuodaan esiin, nykyiset kelpoisuusvaatimukset Suomessa eivät ole kohtuuttoman korkeat. Kelpoisuusvaatimusten alentaminen nykyisestä muodostaisi markkinaoikeuden näkemyksen mukaan vain riskin heikkolaatuisemmalle asianajolle sekä tätä kautta riskin oikeudenkäyntien pitkittymiselle ja oikeudenkäyntikulujen kasvamiselle.

Arviomuistion keinot 5–7

Markkinaoikeus ei katso aiheelliseksi lausua keinoista 5 (asianajopalvelujen vapauttaminen arvonnisäverosta) ja 7 (asianajopalvelujen hintasääntely).

Keinon 6 (oikeudenkäyntimaksun alentaminen) osalta markkinaoikeus yhtyy arviomuistiossa esitettyyn näkemykseen siitä, että oikeudenkäyntimaksun alentamisen merkitys olisi hyvin vähäinen riita-asioiden oikeudenkäyntikulujen määrän kannalta.

Arviomuistion keinot 8–12

Keinon 8 (oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen) osalta markkinaoikeus pitää arviomuistiossa suoritettua viittausta Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnössä todettuun siitä, että riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn hitaus ja sen aiheuttamat koskevat kustannukset eivät johdu niinkään prosessisäännöksistä, vaan siitä, etteivät oikeudenkäyntimenettelyjen arvot ja tavoitteet olleet kaikilta osin toteutuneet prosessitodellisuudessa, edelleenkin osuvana sekä yhtyy arviomuistiossa esitettyyn näkemykseen siitä, että lainsäädännöllä voidaan vaikuttaa vain rajallisesti esimerkiksi siihen, jos asianosaiset laativat oikeudenkäymiskaaren sääntelyyn nähden tarpeettoman laajoja oikeudenkäyntikirjelmiä tai jos tuomioistuimet eivät tosiasiallisesti käytä täysimääräisesti niille kuuluvaa toimivaltaa johtaa oikeudenkäyntiä.

Markkinaoikeus yhtyy myös keinon 10 (asian ratkaiseminen pääkäsittelyä toimittamatta) osalta arviomuistiossa esitettyyn siitä, etteivät oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset mahdollista riita-asioiden ratkaisemista pääkäsittelyä toimittamatta laajemmassa mittakaavassa.

Keinon 9 (preklusiosääntelyn lieventäminen) osalta markkinaoikeus puolestaan näkee vaarana, sinänsä arviomuistiossakin todetun, että oikeudenkäynneistä tulisi ainoastaan hitaampia ja

huonommin jäseneltyjä, mikä puolestaan olisi ainoastaan omiaan lisäämään oikeudenkäynnistä aiheutuvia kustannuksia.

Keinon 11 (oikeudenkäyntien keston lyhentäminen) osalta arviomuistiossa todetaan, että kyseisessä arviomuistiossa ei ole ollut tarkoituksenmukaista etsiä keinoja riita-asioiden oikeudenkäyntien käsittelyaikojen lyhentämiseksi. Eli keino 11 ei näyttäyty arviomuistiossa varsinaisena toimenpideehdotuksena lainkaan. Tästä huolimatta keinon 11 tuomista esiin arviomuistiossa voidaan sinänsä pitää tärkeänä seikkana. Kuten markkinaoikeus on edellä jo todennut, riita-asioiden oikeudenkäyntien kesto on osaltaan ollut epäilemättä merkittävä tekijä prosessikynnyksen nousemiselle. Arviomuistiossa todetulla tavalla kyseistä tekijää lienee kuitenkin perustellumpaa tarkastella osana jotain muuta selvitystä.

Kuten arviomuistiosta käy ilmi, useissa Euroopan maissa on käytössä erityyppisiä yksinkertaistettuja oikeudenkäyntimenettelyjä. Arviomuistiossa esitettyyn nimenomaan immateriaalioikeudellisia riita-asioita ajatellen voi lisätä vain sen, että Englannissa on mainittuja riita-asioita varten oma High Courtin osana toimiva ”the IPEC” (Intellectual Property Enterprise Court) omine yksinkertaistettua prosessia koskevine säännöksineen. Keino 12 (vähäisiä vaatimuksia koskeva oikeudenkäyntimenettely) saattaisikin olla hyvin sellainen toimenpide, jonka osalta olisi syytä ryhtyä jatkoselvittelyihin.

Arviomuistion keinot 13–18

Keinoissa 13–18 on arviomuistiossa todetuina tavoin kyse toimenpiteistä, joilla puututtaisiin asiassa aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen jakautumiseen voittaneen ja hävinneen asianosaisten välillä.

Siinä tapauksessa, että jatkoselvittelytoimenpiteenä päädytään jonkinlaiseen oikeudenkäymiskaaren 21 luvun kokonaisuudistukseen, markkinaoikeuden näkemyksen mukaan ei välttämättä ole syytä näin etukäteen sulkea pois yhtäkään mainituista keinoista.

Nimenomaan puheena olevia keinoja voidaan kuitenkin pitää kaikista keskeisimpinä ja tehokkaimpina toimenpiteinä, joilla puuttua asianosaisten oikeudenkäyntikuluriskin alentamiseksi.

Siinä tapauksessa, että jatkoselvittelytoimenpiteenä päädytään jonkinlaiseen oikeudenkäymiskaaren 21 luvun kokonaisuudistukseen, oman kysymyksensä muodostaa, onko jokin keino (tai jotkin keinot) toteutettavissa tästä huolimatta eräänlaisena ”pistemäisenä” osauudistuksena nopeammalla aikataululla (jo kuluva hallituskauden kuluessa). Ehkä selkeimpänä tässä suhteessa näyttäytyy

keinon 15 (oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 b §:n muuttaminen) toteuttaminen alentamalla voimassa olevaa mainitun säännöksen soveltamista koskevaa ”kynnystä”.

Arviomuistion keinot 19–21

Markkinaoikeudella ei ole lausuttavaa keinoista 19 (kuluttajariitalautakunnan toimivallan laajentaminen) ja 20 (sovittelun edistäminen).

Keino 21 (oikeusavun ja oikeusturvavakuutusten kehittäminen) vaikuttaisi arviomuistion valossa olevan erillisselvityksen kohteena, mistä syystä markkinaoikeudella ei tässä yhteydessä ole lausuttavaa myöskään kyseisten toimenpiteiden osalta.

Jussi Karttunen

markkinaoikeuden ylituomari

Hanhela Elina
Markkinaoikeus - Ylituomari Jussi Karttunen